

Demokratiska utmaningar hos de nordiska länderna 2002–2011

THOMAS DENK OCH DANIEL SILANDER

ABSTRACT
Democratic
challenges in the
Nordic states
2002–2011

The Nordic states are traditionally regarded as consolidated and stable democracies. Most indexes on democracy and democratization set out the Nordic states as some of the most advanced democracies in the world. These states have a reputation of being good providers of political rights and civil liberties for their people. While most studies on conditions for rights and liberties have focused on less democratic states, this article explores potential democratic challenges within the Nordic consolidated democracies based on statistics provided by the Freedom House Index. It is argued that there are democratic challenges in two dimensions of civil liberties: the rule of law and personal autonomy. However, these challenges of civil liberties are only found in two of the Nordic states, Denmark and Iceland, both with continuing limitations in civil liberties over the last years. In addition, this study also identifies three contexts in which these democratic challenges are prominent. While international insecurity has had impact on all Nordic states countries, immigration challenges have been more prominent in Denmark compared to years of economic stress in Iceland. These results shed new light on the traditional knowledge about the Nordic states being consolidated democracies without democratic challenges.

Introduktion

I komparativ forskning betraktas de nordiska länderna som konsoliderade demokratier. De tillhör den grupp av länder som har varit demokratier utan avbrott sedan andra världskriget. Bland annat har fria val med lika rösträtt varit återkommande samtidigt som de demokratiska institutionerna har varit förankrade hos medborgarna. Utöver att vara demokratiska anses de nordiska länderna kombinera hög levnadsstandard med välutbyggda välfärdssystem. Med denna kombination toppar länderna flera internationella rankingslistor och uppfattats som en modell för hur moderna samhällen kan utformas. Bilden av de nordiska länderna är dock inte entydig. Samtidigt som länderna betraktas som stabila demokratier riktas regelbundet kritik mot dem. Inte minst har organisationen *Freedom House* konstaterat att länderna ibland har brister när det gäller fri- och rättigheter. Kritiken gäller förvisso enbart enskilda

eller avgränsad aspekter, vilket innebär att helhetsbedömningen inte påverkas av länderna, men det medför likväl en avvikelse från den högsta nivån.

De nordiska ländernas avvikelse när det gäller grundläggande demokratiska institutioner uppmärksammas ytterst sällan (Denk och Silander 2011). En anledning till detta är att forskning om demokratisering bygger på antagandet att demokratiska utmaningar återfinns uteslutande hos autokratiska stater, medan konsoliderade demokratier per definition förväntas vara fullständiga i sin demokratisering. En annan anledning är att forskning om konsoliderade demokratier tenderar till att fokusera på frågor om hur de demokratiska institutionerna kan möta nya krav och förväntningar snarare än hur de uppfyller demokratiska grundkriterier (Coppedge 2012; Dalton och Scarrow 2003; Norris 2012). Sammantaget ger detta begränsad kunskap om vilka avvikelser i grundläggande aspekter som finns hos konsoliderade demokratier. Utifrån detta formuleras därför

följande övergripande forskningsfråga för denna artikel: *Vilka avvikelser vad beträffar demokratiska institutioner återfinns hos de nordiska länderna?*

Syftet med denna artikel är att ge empiriska bidrag som nyanserar bilden av hur representativ demokrati fungerar i de nordiska länderna. För att uppnå detta syfte kommer artikeln att analysera underlag från *Freedom House* för att identifiera vilka brister vad gäller fri- och rättigheter som har förekommit i de nordiska demokratierna under en tioårsperiod (2002–2011). Först kommer en kvantitativ analys att presenteras som översiktligt identifierar i vilken utsträckning som bristande fri- och rättigheter förekommer i de nordiska länderna och inom vilka områden som dessa brister finns. Därefter följer en fördjupad analys för att precisera i vilket sammanhang som brister i individuella fri- och rättigheter uppstår i de konsoliderade demokratierna. Denna analys baseras på fallstudier av de nordiska länderna. Ett särskilt fokus kommer att riktas mot Danmark och Island, som är de två länder som har uppvisat mest omfattande och kontinuerliga brister vad gäller fri- och rättigheter.

Demokratins utmaningar

Studier av grundläggande avvikelser i konsoliderade demokratier har inte varit framträdande inom komparativ forskning. Istället har komparativ forskning om demokratier och demokratisering dominerats av tre alternativa perspektiv (Munck 2007). Det första perspektivet uppmärksammar vilka förutsättningar som främjar respektive försvårar övergång från autokratiska till demokratiska system. Övergång (*transition*) avser etablerandet av demokratiska institutioner i ett land som tidigare dominerats av autokratiska institutioner. Med övergången införs bland annat fri och rättvisa val tillsammans med individuella fri- och rättigheter. Studier inom perspektivet har därför studerat de förlopp som resulterar i inrättandet av demokratiska institutioner (Huntington 1991; McFaul 2002; O'Donnell och Schmitter 1986; Rustow 1970).

Det andra perspektivet problematiserar hur länder som har demokratiserats i olika utsträckning stabiliseras och konsolideras. Vad som avses med demokratisk konsolidering är att demokratiska värden och normer blir dominanta hos politiska institutioner, politiska attityder och politiska handlingar, medan

demokratisk stabilitet avser att de demokratiska institutionerna kvarstår över tid (Diamond 1999; DiPalma 1990; Linz och Stepan 1996). Utöver att studera hur demokratiska värden och normer har blivit förankrade i institutioner, attityder och handlingar har studier inom perspektivet också analyserat vilka förutsättningar som främjar konsolidering och stabilitet (Diamond 1999; Przeworski m.fl. 2000; Teorell 2011).

Det tredje perspektivet centreras kring uttrycket *demokratins kvalitet* (eng. *quality of democracy*). Även om demokratins kvalitet som begrepp är vagt och mångtydligt, förenas studier inom perspektivet av förhållanden som är utöver de institutioner som normalt relateras till demokratiska valdemokratier. Exempelvis återfinns inom perspektivet studier om korruption och demokrati (Rothstein 2011) tillsammans med forskning om institutionella innovationer (Smith 2009).

De tre perspektiven identifierar på olika sätt vad som utgör utmaningar för demokratisering. Enligt det första perspektivet är införandet av demokratiska institutioner den primära utmaningen för demokratisering. Det medför att studier inom perspektivet fokuserar på autokratiska system som demokratiseras genom att införa demokratiska institutioner eller system som upplever att demokratiska institutioner ersätts med autokratiska institutioner. Det andra perspektivet studerar länder som har infört demokratiska institutioner. Utmaningen för demokratisering är att stabilisera dessa institutioner och förankra dem bland de politiska aktörerna för att konsolidera institutionerna. Utmaningen för konsoliderade demokratier är att kvalitativt utveckla sina politiska institutioner ytterligare så att de demokratiska idealen tillämpas även under förändrade förutsättningar eller i förhållande till nya krav. De länder som lyckas med denna utmaning är relevanta att studera enligt det tredje perspektivet.

Att studera hur konsoliderade demokratier som de nordiska länderna kritiserats för brister i grundläggande aspekter innebär att det första perspektivet kombineras med det tredje perspektivet. I enlighet med det första perspektivet identifieras demokratiska utmaningar när det föreligger brister i grundläggande aspekter hos institutioner som anses vara nödvändiga för demokratiska system. Dessa utmaningar studeras i länder som ingår i den grupp av konsoliderade demokratier som är relevanta enligt det tredje perspektivet. Denna kombination innebär

att ett grundläggande antaganden inom forskning om demokratisering ifrågasätts: att konsoliderade demokratier inte har utmaningar vad beträffar grundläggande institutioner.

Att identifiera utmaningar

Det finns två tillvägagångssätt som tillämpas för att identifiera utmaningar hos konsoliderade demokratier. För det första kan en *kvalitativ ansats* tillämpas. Förenklat innebär denna ansats att ett antal institutioner identifieras som utmärkande för demokratiska system. Exempelvis har studier tidigare utgått från arbeten av Robert Dahl (1989; 1998), som stipulerar att representativa demokratier utmärks av sju institutioner: a) valda företrädare, b) fria och rättvisa val, c) allmän och lika rösträtt, d) rätt till att kandidera till uppdrag, e) yttrandefrihet, f) tillgång till alternativt information, samt g) fria organisationer. Därefter undersöks om dessa institutioner förekommer i de aktuella systemen. Om systemen uppvisar avsaknad av en institution eller flera institutioner betraktas detta som brist hos systemet och som utmaning för framtida demokratisering att åtgärda bristerna. Ett alternativ inom ansatsen är studera demokratiska system i förhållande till uppställda ideal, såsom politisk jämlikhet (Dahl 2006) eller demokratisk innovation (Smith 2009). Exempelvis har detta alternativ tillämpats i de makt- och demokratiutredningar som har genomförts i de nordiska länderna (SOU 2000; Togeby m.fl. 2003; Østerud m.fl. 2003).

För det andra är det möjligt att tillämpa *kvantitativ ansats* för att identifiera demokratiska utmaningar hos konsoliderade demokratier. Med denna ansats används kvantitativa index som grund. De kvantitativa indexen anger med olika mått i vilken utsträckning som fallen uppfyller olika kriterier eller i vilken utsträckning som de politiska institutionerna har demokratiska egenskaper. Förenklat tolkas därmed avvikelser från maximalt värde att det förekommer brister eller tillkortakommande i demokratiska institutioner. Eftersom denna ansats bygger på kvantitativa mått blir valet av demokratiindex avgörande för vilka aspekter som uppmärksammas, vilket även kan påverka analysernas utfall. Det finns en mångfald av demokratiindex som utifrån olika kriterier indikerar i vilken utsträckning som aspekter hos politiska system kan betraktas som demokratiska (Munck 2009). Genom att använda ett av dessa

index – *Freedom House Index* (FHI) – för att studera demokratiska utmaningar i de nordiska länderna kommer denna artikel att tillämpa den kvantitativa ansatsen i sina analyser.

Att mäta demokratins utmaningar med FHI

Freedom House Index (FHI) är ett av de mest använda indexen inom komparativ forskning. Ursprungligen utvecklades indexet för att undersöka graden av frihet i världens stater. Därefter har indexet alltmer använts för att mäta förekomst av demokrati. De årliga rapporterna som publiceras av organisationen har alltså som syfte att indikera fri- och rättigheter, men tolkas som mätningar av demokratins globala tillstånd. Detta har medfört kritik mot att använda FHI för att mäta graden av demokrati, men likväl används FHI återkommande som mått på demokratisering och demokrati (Munck 2009).

Översiktligt är FHI uppbyggd av fyra nivåer (FHI 2012). På den första nivån bedöms friheten i varje av experter utifrån ett schema med 25 frågor. Friheten i respektive aspekt (fråga) bedöms med en femgradig skala. Fullständig frihet ges värde fyra, medan fullständig avsaknad av frihet uttrycks med värde noll. Den andra nivån summerar värdena på den första nivån. Frågorna indelas dock först i sju grupper som representerar olika dimensioner, vilka presenteras i tabell 1. Eftersom antalet frågor i respektive dimension varierar mellan tre och fyra frågor kan dimensionernas högsta värde antingen vara 12 eller 16. På den tredje nivån bildar de sju dimensionerna två index, vilket också presenteras i tabell 1. Det ena indexet avser politiska friheter (PR), medan det andra indexet handlar om civila fri- och rättigheter (CL). Det högsta värdet för indexet om politiska friheter är 40. Motsvarande värde för indexet om civila fri- och rättigheter är 60. För att kunna jämföra de två indexen med varandra standardiseras därför de så att de varierar mellan värdena ett (fullständig frihet) och sju (ofullständig frihet). För att få ett sammantaget mått på graden av frihet summeras de två standardiserade indexvärdena för respektive land. Detta summerade index, som utgör den fjärde nivån, justeras för att också variera mellan ett och sju. Utifrån ländernas värden på det summerade indexet kategoriseras de som fria stater (1,0–2,5), delvis fria stater (3,0–5,0) och ofria stater (5,5–7,0).

Tabell 1. Dimensioner hos FHI.

Dimensioner	Index		
	Politiska rättigheter (PR)	Civila fri- och rättigheter (CL)	Max Värde
Valprocesser (A)	X		12
Politisk pluralism och deltagande (B)	X		16
Funktionalitet hos staten (C)	X		12
Yttrande- och åsiktsfrihet (D)		X	16
Organisationsfrihet (E)		X	12
Rättsäkerhet (F)		X	16
Personlig autonomi och individuella friheter (G)		X	16

Uppbyggnaden av FHI har kritiserats utifrån olika perspektiv och kriterier. Kritiken har bland annat gällt brister i konceptualisering, operationalisering och aggregering (Coppedge m.fl. 2011; Hadenius och Teorell 2005; Munck 2009; Munck och Verkuilen 2002). För de följande analyserna är det framför allt fyra delar i kritiken som är mest relevant att uppmärksamma. För det första är FHI inte uppbyggd utifrån ett utvecklat begrepp om demokrati eller demokratiska system, såsom polyarki-begreppet, utan syftar till att mäta graden av frihet. De kommande analyserna kommer därför att belysa utmaningar hos representativa demokratier utifrån brister i fri- och rättigheter. För det andra har uppbyggnaden av FHI förändrats över tid, vilket försvårar jämförelser mellan olika tidpunkter. Därtill finns det inte tillräcklig med information om indexet för att justera olikheter i uppbyggnad mellan år. Artikelns analyser kommer därför att avgränsas till tio år (2002–2011) där indexets uppbyggnad har varit relativt stabil. För det tredje har FHI kritiserats för att kriterierna för kodning är oklara och att underlaget inte möjliggör kontroll av bedömningen av länder. Bland annat medför detta att det är oklart varför länder tilldelas olika värden och vilken situation i länderna som ger upphov till en specifik bedömning. För att få information om bakomliggande förhållanden måste FHI kompletteras med annat underlag, vilket även görs i denna artikel med hjälp av fördjupande fallstudier. För det fjärde finns det kritik som hävdar att FHI har en inbyggd ideologisk skevhet. Enligt denna kritik tenderar indexet att prioritera konservativa värden (Scoble och Wiseberg 1981), marknadsorienterade institutioner (Bollen 1986) och neoliberal värden framför vänsterorienterade värden (Giannone 2010; Mainwaring m.fl. 2001). De kommande analyserna behöver därmed uppmärksamma att de brister som indikeras med FHI kan

uttrycka ideologiska bedömningar snarare än demokratiska problem.

För studiens analyser finns det alternativ till FHI. För det första skulle det vara möjligt att använda underlag från andra komparativa databaser. Exempelvis används *Polity IV* som alternativ till FHI. En begränsning med *Polity IV* är dock att den inte inkluderar underlag för stater med befolkningsmängd under 500 000 personer, vilket bland annat exkluderar ett land som Island. Andra komparativa databaser tillhandahåller uppgifter för alla länder, men endast för enskilda år eller perioder av år, vilket försvårar jämförelser över tid (Munck 2008). För det andra finns det inom de nordiska länderna olika projekt som utvecklat demokratiindikatorer och mer omfattande utredningar om hur de demokratiska systemen fungerar (SOU 2000; Togeby m.fl. 2003; Østerud m.fl. 2003). Möjligheten att använda underlag från dessa projekt och utredningar för systematisk komparation begränsas av att deras fokus är specifikt avgränsat till respektive land. Dessutom varierar de begreppsliga och metodologiska utgångspunkterna, vilket medför att skillnader mellan länder snarare kan härledas från uppbyggnaden av projekten och utredningarna än faktiska förhållanden. Därtill försvåras även jämförelser med andra demokratier utifrån ett globalt perspektiv. Sammantaget kan därmed valet av FHI baseras utifrån möjligheten att systematiskt jämföra alla nordiska länder under en längre tidsperiod, samtidigt som det finns möjlighet att relatera förhållandena i de nordiska länderna till förhållanden på global nivå.

Empirisk analys med FHI

I tabell 2 presenteras vilka värden som de nordiska länderna hade på indexen för politiska friheter res-

Tabell 2. Avvikelser hos de nordiska demokratierna.

År	Danmark		Finland		Island		Norge		Sverige	
	PR	CL	PR	CL	PR	CL	PR	CL	PR	CL
2011	40	58	40	60	40	59	40	60	40	60
2010	40	57	40	60	40	59	40	60	40	60
2009	40	56	40	60	40	59	40	60	40	60
2008	40	57	40	60	40	60	40	60	40	60
2007	40	58	40	60	40	60	40	60	40	60
2006	40	58	40	60	40	60	40	60	40	60
2005	40	58	40	60	40	60	40	60	40	60
2004	40	59	40	60	40	60	40	60	40	60
2003	40	59	40	60	40	60	40	60	40	60
2002	40	59	40	59	40	58	40	60	40	59

pektive individuella fri- och rättigheter under åren 2002–2011. Detta underlag ger möjligheter att besvara fyra frågor om demokratiska avvikelser i de nordiska länderna. För det första ger underlaget möjlighet att besvara frågan om *var avvikelsen återfinns*. Med undantag för Norge uppvisar alla länder avvikelse under minst ett år. Framför allt är dock i Danmark som avvikelser förekommer, men under de fyra senaste åren även i Island.

För det andra är det möjligt att besvara *när avvikelsen förekommer*. År 2002 är framträdande i förhållande till de andra åren, eftersom fyra av de fem länderna hade avvikelse det året. Efter 2002 har Danmark årligen haft avvikelse och sedan 2009 har även Island haft avvikelse. För Finland, Norge och Sverige har det däremot inte förekommit någon avvikelse sedan 2002. Om tidpunkt kombineras med fall kan det konstateras att avvikelse förekommer i 32 procent av landåren.

För det tredje kan underlaget ge svar om *hur omfattande avvikelsen* är från det maximala värdet. Den genomsnittliga avvikelsen per år och land är 0,72. Det innebär att den genomsnittliga avvikelsen är marginell, eftersom det maximala värdet är 100. Förvisso finns det skillnader mellan länderna, men även för Danmark som har den högsta genomsnittliga avvikelsen (2,1) är avvikelsen marginell. Den största avvikelsen hade Danmark år 2009, då avvikelsen motsvarande fyra indexvärden. För Island motsvarande den genomsnittliga avvikelsen 0,5 indexvärden, vilket är den näst högsta avvikelsen.

För det fjärde kan underlaget som presenteras i tabellen besvara frågan om *avvikelsen är tillfällig eller kontinuerlig*. I den här aspekten finns det skillnader mellan länderna. För Finland och Sverige var avvi-

kelsen år 2002 tillfällig. Efter år 2002 har varken Finland eller Sverige haft avvikelse från det maximala värdet. För Danmark har däremot avvikelsen sedan år 2002 varit kontinuerlig. Dessutom var trenden fram till år 2009 att avvikelsen var tilltagande, men därefter har avvikelsen avtagit. För Island finns det däremot sedan år 2009 en tendens till kontinuerlig avvikelse. Sammantaget indikeras därmed att *det finns en kontinuerlig avvikelse bland de nordiska länderna som är koncentrerad till Danmark och Island, samtidigt som avvikelsernas omfattning är marginell*.

Det är inte avvikelsernas omfattning som är utmärkande för de nordiska länderna. De är konsoliderade och stabila demokratier som får höga värden på indexen. Vad som är mer intressant att undersöka är om det finns återkommande innehållsligt mönster i avvikelsen. Det skulle indikera att det finns aspekter som är särskilt problematiska även för konsoliderade demokratier. För att undersöka detta är underlaget i tabell 2 inte tillräckligt, eftersom underlaget enbart ger översiktlig information om länderna. Om däremot underlag om en tredje nivå i FHI används ges mer information om vilka aspekter som länderna har uppvisat tillkortakommanden. I tabell 3 presenteras därför ländernas värden på de sju dimensioner som ingår i FHI för de år som underlag finns tillgängligt (2005–2011).¹

Vad som framkommer av tabell 3 är att avvikelse framför allt förekommer i den sista dimensionen (G), som handlar om individuell autonomi och personlig frihet. Det är i denna dimension som Danmark och Island har avvikelser. Vad som ingår i denna dimension är frihet att utforma sitt liv utan inblandning av staten, ekonomisk frihet och ägandefrihet. Därtill har Danmark under hela perioden också

Tabell 3. Aspekter av avvikelser hos de nordiska demokratierna.

Land/År	Status	PR	CL	A	B	C	D	E	F	G
Danmark										
2011	F	1	1	12	16	12	16	12	15	15
2010	F	1	1	12	16	12	16	12	14	15
2009	F	1	1	12	16	12	16	11	14	15
2008	F	1	1	12	16	12	16	12	14	15
2007	F	1	1	12	16	12	16	12	15	15
2006	F	1	1	12	16	12	16	12	15	15
2005	F	1	1	12	16	12	16	12	15	15
Finland										
2011	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2010	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2009	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2008	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2007	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2006	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2005	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
Island										
2011	F	1	1	12	16	12	16	12	16	15
2010	F	1	1	12	16	12	16	12	16	15
2009	F	1	1	12	16	12	16	12	16	15
2008	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2007	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2006	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2005	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
Norge										
2011	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2010	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2009	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2008	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2007	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2006	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2005	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
Sverige										
2011	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2010	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2009	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2008	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2007	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2006	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16
2005	F	1	1	12	16	12	16	12	16	16

PR = Politiska rättigheter; CL = Individuella fri- och rättigheter; A = Valprocesser; B = Politisk pluralism; C = Funktionalitet hos staten; D = Yttrande-och åsiktsfrihet; E = Organisationsfrihet; F = Rättsäkerhet; G = Personlig autonomi och individuella friheter.

avvikelse vad gäller rättsäkerhet (F), vilket handlar om att självständiga domstolar erbjuder möjligheter till rättvisa och opartiska rättsprövningar. För år 2009 noteras Danmark även för avvikelse när det gäller organisationsfrihet (E). Det är en dimension som inkluderar friheten att bilda föreningar, men också genomföra demonstrationer och möten. Sammantaget är det dock *brister vad gäller rättsäkerhet, samt personal autonomi och individuella rättigheter som är mest framträdande och återkommande*. Det innebär att bristerna uteslutande finns i dimensioner som är relaterade till civila fri- och rättigheter, medan inga brister noteras för de dimensioner som utgör politiska friheter.

Utmaningarnas kontextuella sammanhang

En svaghet med FHI är som nämndes tidigare att indexet inte ger information om kriterier för kodning eller underlag för kodningen av länderna. Den beskrivning som FHI erbjuder ger endast kortfattad och ofullständig beskrivning av samhällssituationen. Exempelvis är det utifrån FHI inte möjligt att utläsa vilka specifika sammanhang som ger upphov till att Danmark och Island anses uppvisa brister. För att identifiera dessa specifika sammanhang förutsätts att FHI kompletteras med underlag som ger mer preciserad information om relevanta förhållanden. Det kompletterade underlaget kommer från studier, politiska organisationer (nationella och internationella) och medierapportering. Underlaget ifrågasätter inte bedömningen som FHI gör av situationen, utan ger snarare än mer fördjupad bild av sammanhangen där begräsningarna i individuella fri- och rättigheter uppstått. Vad som sammanfattningsvis framkommer av underlaget är att ett sammanhang som påverkat de flesta nordiska länderna är internationella säkerhetskriser, samtidigt som immigrationspolitik och ekonomisk stress är två andra sammanhang inom vilka Danmark (immigrationspolitik) och Island (ekonomisk stress) särskilt påverkats.

Internationella kriser

Samtidigt som det påvisats att de nordiska länderna endast har små avvikelser, och att Danmark och Island uppvisar flest avvikelser, så går det att notera att fyra av fem nordiska länder har ett gemensamt

mönster i avvikelser i civila friheter under 2002. Avvikelsen 2002 hos fyra av dem fem länderna avser civila friheter med koppling till terroristhändelserna i USA den 11 september 2001. Terroristattacker riktades mot det militära centralt Pentagon i Washington DC och det ekonomiska centrumet World Trade Center i New York. De fick globala konsekvenser, inte minst när det gäller öppenheten i demokratiska samhällen. Bland annat resulterade händelserna i lagförslag om ökade möjligheter att övervaka samhällsmedborgare med syfte att tidigt fånga upp tänkbara terrorister och extremistiska grupperingar. Det innebar bland annat politiska reformförslag om ökade övervakningsmöjligheter, skärpta krav på identifiering och reseregleringar samt striktare asylpolitik (Freedom House 2012). Reformförslagen resulterade i intensiva politiska debatter som byggde på spänning mellan fortsatt oro för terroristattacker och begränsande reglering av det fria samhället. Den debatt var också framträdande hos flera nordiska länder, exempelvis förekom intensiva debatter i Sverige om övervakningssystem och underrättelsepolisens mandat att granska och avlyssna potentiella hot (Riksdagen 2005/2006a:178; Riksdagen 2005/2006b:132; SOU 1998). Samtidigt som politiska partier visade upp olika tolkningar av riskmomentet med terroristaktioner på hemmamark, innebar också debatten att flera partier slets internt med att finna samsyn på hur nationell säkerhet skulle förenas med individuell integritet (Silander och Klasson 2007).

I Danmark kom debatten om hotbilden om terrorism att bli beständig med fortgående fokus på hotbilder och då i synnerhet från Islam. Under 2005 började en intensiv debatt om yttrandefrihet, religionsfrihet och hets mot folkgrupp i samband med att tolv bilder av profeten Muhammed publicerades i Jyllands-Posten (Henkel 2010). Extremistiska grupper hotade med terroristaktioner mot danska intressen i och utanför landet samtidigt som attacker på danska ambassader och köpbojkott av danska varor genomfördes i några länder. I januari 2010 klarade sig konstnären till Muhammedteckningarna, Kurt Westergaard, undan ett mordförsök (Freedom House 2012; Sydsvenskan 2012). Under 2006–2007 gjorde dansk polis flertalet tillslag mot misstänkta terrorister.

Samtidigt som Muhammedteckningarna satte Danmark på kartan för möjlig terrorism och ett ökat hot gick att fastställa kom polisens och underrät-

telsetjänstens metoder att bli en fråga för debatt i relation till individuella rättigheter (Regeringskansliet 2007; Sydsvenskan 2006). En ny lag från våren 2003 gav myndigheter möjlighet till att lagra personers telefonsamtal, kolla av internetanvändande samt e-mails upp till ett år. Underrättelsetjänsten och polis fick också rättighet att ta del av materialet utan ett på förhand bestämd tillåtelse från domstol. Under 2003 kritiserade journalister och tidningar lagreformen och sa sig ha blivit avlyssnade och att domstol tvingat journalister att röja sina källor om information kring islamistiska rörelser i landet. I maj 2006 kom det fram att två danska journalister blivit åtalade för att läcka statshemligheter när dem publicerat material som ifrågasatt förekomsten av massförstörelsevapen i Irak. Händelsen väckte stor debatt då den journalistiska integriteten sades var i fara, men också yttrandefriheten och möjligheten att fritt få verka inom sin yrkesprofession (Journalisten.se 2004; Sydsvenskan 2005). Under 2009 uppstod också en konflikt mellan en tidigare tjänstgörande militär i Irak och Afghanistan och den danska militären när soldaten ville publicera sina erfarenheter i en bok. Samtidigt som den danska militären varnade för att statshemligheter och strategisk information skulle komma ut till allmänheten så valde den danska tidningen Politiken att publicera boken. Publiceringen fick sedermera stöd från den danska domstolen som betonade att innehållet redan funnits ute hos allmänheten (Politiken 2009; Sveriges Radio Ekot 2009). Debatten om terrorism och spänningen mellan den muslimska världen och det danska samhället var, i jämförelse med övriga nordiska länder, påfallande.

Immigrationspolitiken

Ett andra område där avvikelserna är påfallande i Danmark, vid sidan om kampen mot terrorism, är immigrationspolitiken, som medfört begränsningar av den personliga friheten. Under 2000-talets början infördes en gradvis striktare immigrationspolitik i Danmark. Det symboliserades främst genom växande popularitet för *Dansk Folkeparti* vars främsta plattform var en striktare politik mot asylsökande. Även om partiet inte satt i regeringen så innebar dess växande popularitet att regeringspartier valde att förhålla sig till den nya politiska retoriken (Bruun 2005; Meret 2010; Rydgren 2004). Resultatet blev att

nya restriktioner i immigrationspolitiken infördes. I maj 2002 initierades en ny immigrationslag som snabbt kom att beskrivas som en av Europas mest restriktiva. Den innebar minskat antal asylsökande, inskränkningar för såväl asylsökande som danska medborgares rättigheter, samt minskade möjligheter till arbetstillstånd i landet. I 2007 års *Migrant Integration Policy Index*, blev Danmark rankade som näst-sämst av 28 länder när det gäller processen att handlägga arbetskraftsinvandring (Migrant Integration Policy Index 2007).

Den striktare immigrationspolitiken medförde flera olika exempel på begränsningar i den individuella friheten. En första åtgärd var lagen om att danska medborgare under 24 år inte hade rätt att ta med sig sina respektive till Danmark. *Europarådet* riktade i juli 2004 skarp kritik mot lagen kring familjeåterförening med särskild kritik mot åldersgräns vid 24 års ålder, men också mot de ekonomiska krav som ställts för anhörginvandring (Regeringskansliet 2005). Kritiken fick starkt stöd från *The Danish Institute for Human Rights* (2012). Senare kom även kritik från Europadomstolen, som i juli 2008 fastställde sin dom om irländsk immigrationslag angående begränsningarna för utländska respektive att leva i landet. Domen kom direkt att knytas till de danska förhållandena. Domen baserades på ett EU-direktiv om att icke-EU-medborgare gifta med EU-medborgare ska ha rätt att bo och leva med sin respektive. Direktivet stod i direkt kontrast till den danska lagen, vilket skapade politiskt tryck mot dansk immigrationspolitik att ta bort åldersgränsen. Samtidigt fick danska myndigheter motta kritik i att hålla inne med information om möjligheten att ansöka om återföreningsrättigheter (Freedom House 2009).

En andra reform var att avkräva språktest för ny-anlända invandrare för att kvalificera sig till välfärdsstöd samtidigt som regeringen också beslutade om att ha rätten att skicka hem invandrare om förutsättningarna i hemlandet förbättrades, vilket kritiserades för att förlänga asylprocesser och sätta invandrare i situationer som begränsade deras möjligheter att utöva sina fri- och rättigheter. Under 2009 kritiserade *Office of the UN High Commissioner for Human Rights* den danska regeringen för att utlämna asylsökanden till länder som definierades som farligt att åka till och vara i (UNHCR 2010). Samtidigt uppmanade *European Court of Human Rights* att sluta utvisa asylsökande greker till Grekland eftersom det

grekiska systemet inte längre ansågs kunna sköta asylärenden. Danmark fortsatte dock utvisningarna och när ett bindande beslut från domstolen i Strasbourg kom ifrågasatte danska regeringen domstolsbeslutet (Danish Refugee Council 2010).

Ekonomisk stress

Samtidigt som Danmark uppvisat kontinuerlig avvikelse i civila friheter när det särskilt gäller rättsäkerhet samt personlig autonomi och individuella rättigheter återfinns under de senaste åren även på Island kontinuerlig avvikelse. Avvikelsen på Island är dock avgränsad till att enbart gälla personlig autonomi och individuella rättigheter.

Trots att Island har haft en begränsad immigration genomfördes politiska reformer som medför ytterligare restriktivare asylprocess. I liknelse med Danmark antogs även här en lag som specificerar relationen mellan Island som stat och utlänningar som ansöker om uppehållstillstånd. Lagen anger bland annat att utländska fruar måste vara minst 24 år gamla för anhöriginvandring och att misstänkta för bedrägeri ska kunna utsättas för såväl DNA-test som husrannsakan utan domstolsbeslut. Dessa åtgärder mottog kritik från mänskliga rättighetsorganisationer som hävdade diskriminering och intrång i den privata integriteten. Vidare har det framförts kritik från juridiska ombud om att individuella rättigheter kränkts i asylprocessen av gränsbevakare. Det har också funnits viss kritik kring hur invandrare kvinnor integrerats avseende språk, traditioner och rättigheter. Sammantaget har denna kritik uppmärksammat brister i individens rättigheter (Freedom House 2010; 2011).

Den särskilt viktigaste orsaken till Islands avvikelser går dock att härröra till landets djupgående ekonomiska kris, som resulterade i omfattande politiska kriser och massdemonstrationer där konflikt med polis förekom (Boyes 2010). Sedan 2008 har medborgarnas misstro ökat mot politiska aktörer och institutioners hantering av den ekonomiska krisen (Transparency International 2012). En första uppmärksam händelse var att chefen för investmentföretaget *Baugur*, Asgeir Johannesson, blev anklagad för bedrägeri. Han kom dock sedermera att frias från anklagelserna, men händelsen fick stor medial och medborgerlig uppmärksamhet mycket pga. rättegångens efterspel (Veckans affärer 2004). I

oktober 2005 gjorde polisen ett tillslag på landets största tidning, *Frettabladid*, efter det att tidningen förbjöds att publicera e-mails och dokument som hade med ovan fall att göra. Investmentföretaget *Baugur* är delägare av *Nordurljos* (*Northern Lights*), och som i sin tur äger *Frettabladid*. Polisens agerande fick dock kritik från *The International Federation of Journalists* som menade att det hotade pressfriheten i landet och journalisters möjlighet att bedriva grävande journalistik i ekonomiska frågor (Freedom House 2006).

Under vintern 2008–2009 uppstod utbredda demonstrationer med krav på politikernas avgång (Boyes 2010). Med den ekonomiska krisens konsekvenser i ökad arbetslöshet och bankkris fick slutligen den sittande regeringen 2009 avgå (Dagens Nyheter 2008; Gustafsson 2012). Vid flera demonstrationer arresterades personer och polisen tvingades att använda tårgas för att skingra massorna som i sin tur kastat sten. Händelserna med våld mellan medborgare och polis var unika i Islands historia och visade på spänningen mellan rättstaten, de politiskt ansvariga och medborgarnas rättigheter (BBC News 2009; Freedom House 2009; Reuters 2009). En första större politisk konsekvens var premiärministern Geir Haardes avsked från posten i januari 2009 och med en interimregering som följd (Bengtsson 2009). Haarde anklagades för försumlighet i sitt ämbete (Sveriges Radio Ekot 2012). Under 2009 undersöktes också regeringen och affärsmän för eventuella oegentligheter som skulle kunna legat till grund för den djupa ekonomiska krisen. Händelserna spådde på en växande medborgerlig misstro mot landets politiker att hantera den ekonomiska krisen legitimt och legalt (Freedom House 2010). En undersökning visade på en djupgående förtroendekris mellan väljare och valda och en rejäl demokratisk utmaning för sittande regering. Under maj månad 2010 tvingades politikern Steinunn Valdís Óskarsdóttir att avgå efter det uppdragats företagsdonationer för hennes 2006 års valkampanj (Iceland Review 2010). I den djupa ekonomiska krisens fotspår kom således social och politisk oro som i ett historiskt perspektiv har varit mycket sällsynt i den isländska samhällsutvecklingen.

Sammanfattande slutsatser

Vilka avvikelser vad beträffar demokratiska institutioner återfinns hos de nordiska länderna? För det förs-

ta kan det konstateras att de nordiska länderna som grupp uppvisar endast begränsad avvikelse. Föga överraskande indikerar studiens analyser att de nordiska länderna uppnår nästa maximala värden på de använda demokratiindexen. De avvikelser som likväl finns återfinns framför allt i Danmark och Island, som uppvisar kontinuerlig avvikelse från det maximala värdet under senare år. För det andra indikerar analyserna att avvikelserna som förekommer är koncentrerade till två dimensioner hos civila fri- och rättigheter. Det gäller dels rättssäkerhet, dels personlig autonomi och individuella friheter. Vad gäller politiska rättigheter förekom däremot inga avvikelser under den undersökta perioden. Den övergripande slutsatsen är därför att *det endast förekommer marginella avvikelser när det gäller rättssäkerhet samt personlig autonomi och individuella friheter.*

En andra slutsats från studiens analyser är att grundläggande avvikelse hos de konsoliderade demokratierna tenderar att uppstå i tre sammanhang. Det första sammanhanget är *internationella hot*, vilket resulterade i att alla de nordiska länderna förutom Norge införde restriktioner år 2002 som begränsade de civila fri- och rättigheterna. Avvikelsen var dock marginell. Det andra sammanhanget är relaterat till *immigration*. Det är framför allt Danmark, men även Island, som har kritiserats för att begränsa individernas friheter i samband med flyktnings- och invandarpolitik. Med restriktivare flyktnings- och invandarpolitik har de individuella fri- och rättigheterna också begränsats. Det tredje sammanhanget kan sammanfattas som *ekonomisk kris*. Det är endast Island av de nordiska länderna som har fått kritik relaterad till ekonomisk kris. När landet genomgick sin ekonomiska kris upptäcktes oegentligheter och intressekonflikter, samtidigt som lagstiftning infördes som begränsade den ekonomiska friheten för individer och företag.

En central frågeställning som följer av studiens slutsatser är *varför de nordiska länderna reagerar olika inför liknande sammanhang*. Exempelvis har tre av de nordiska länderna (Danmark, Norge och Sverige) haft relativ omfattande immigration under de senaste decennierna, men det är enbart Danmark som har reagerat på ett sätt som begränsar de individuella fri- och rättigheterna. På motsvarande sätt är det enbart Island som uppvisar begränsningar som följd av ekonomisk stress. Även om de demokratiska systemen i Norden uppvisar likheter i flera aspekter tenderar de ibland att reagera olika inför

situationer. I det aktuella underlaget återfinns ingen information som förklarar varför de nordiska länderna ibland reagerar på ett sätt som begränsar de individuella fri- och rättigheterna. En framtida forskningsuppgift är därför att undersöka varför de nordiska länderna reagerar olika och varför de nordiska länderna reagerar emellanåt på ett sätt som begränsar de individuella fri- och rättigheterna.

De avvikelser som identifieras hos de nordiska länderna är betydligt mer begränsade än vad tidigare studier har identifierat för demokratiska länder som helhet (Denk och Silander 2011). För det första är avvikelsen mindre i omfattning hos de nordiska länderna än vad den i genomsnitt är hos andra länder som betraktas som demokratiska enligt FHI. Som framgår av de tidigare analyserna motsvarar den genomsnittliga avvikelsen per år hos de nordiska länderna ett värde på 0,72. Den genomsnittliga avvikelsen hos demokratiska länder för år 2010 var däremot 11,25. För det andra är avvikelsen koncentrerad till färre dimensioner än vad de demokratiska staterna som grupp uppvisar. Den avvikelse som återfinns hos de nordiska länderna handlar om rättstat eller personlig autonomi och individuella rättigheter. Hos andra demokratiska länderna finns det avvikelse även i andra dimensioner. Inte minst vad gäller funktionalitet hos staten finns det avvikelser som inte återfinns hos de nordiska länderna. Sammantaget innebär detta att avvikelsen vad gäller demokratiska institutioner är begränsad hos de nordiska länderna även när de jämförs med andra demokratiska länder.

NOTER

- 1 Det aktuella underlaget (Aggregate and Subcategory Scores) finns tillgängligt via hemsidan för Freedom House: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world-aggregate-and-subcategory-scores>.

REFERENSER

- Bengtsson, Bengt. 2009. *Island 2009*. <http://www.ne.se/rep/island-2009>. Hämtat 15.11.2012.
- Bollen, Kenneth. A. 1986. Political rights and political liberties in nations: an evaluation of human rights measures, 1950 to 1984, *Human Rights Quarterly* 8, 1986.
- Boyes, Roger. 2010. *Meltdown Iceland: How the global financial crisis bankrupted an entire country*. London: Bloomsbury Publishing Plc.
- Bruun, Tonje. 2005. *Endringer i dansk politik? En analyse av invandringsskildringar i den danske valgkampen 2001*. Oslo: Oslo universitet.
- Coppedge, Michael. 2012. *Democratization and research methods*.

- Cambridge: Cambridge University Press.
- Coppedge, Michael, Gerring, John, Altman, David, Bernhard, Michael, Fish, Steven, Hicken, Allen, Kroenig, Matthew, Lindberg, Staffan I., McCann, Kelly, Paxton, Pamela, Semetko, Holli A., Skaaning, Svend-Erik, Staton, Jeffrey och Teorell, Jan. 2011. Conceptualizing and measuring democracy: A new approach. *Perspectives on Politics* 9, 247–267.
- Dahl, Robert A. 1989. *Democracy and its critics*. New Haven: Yale University Press.
- Dahl, Robert A. 1998. *On democracy*. New Haven: Yale University Press.
- Dahl, Robert A. 2006. *On political equality*. New Haven: Yale University Press.
- Dalton, Russell J. och Scarrow, Susan. E. (red.). 2003. *Democracy transformed? Expanding political opportunities in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Denk, Thomas och Silander, Daniel. 2011. Problems in paradise? Challenges to future democratization in democratic states. *International Political Science Review* 33, 25–40.
- Diamond, Larry. 1999. *Developing democracy: Toward consolidation*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- DiPalma, Giuseppe. 1990. *To craft democracies: An essay on democratic transition*. Berkeley: University of California Press.
- Freedom House. 2005. *Freedom in the world*. Via freedomhouse.org.
- Freedom House. 2006. *Freedom in the world*. Via freedomhouse.org.
- Freedom House. 2009. *Freedom in the world*. Via freedomhouse.org.
- Freedom House. 2010. *Freedom in the world*. Via freedomhouse.org.
- Freedom House. 2011. *Freedom in the world*. Via freedomhouse.org.
- Freedom House. 2012. *Freedom in the world*. Via freedom.house.org.
- Giannone, Diego. 2010. Political and ideological aspects in the measurement of democracy: the Freedom House case. *Democratization* 17, 68–97.
- Gustafsson, Harald. 2012. *Island – Statskick och politik*. http://www.ne.se/lang/island?i_whole_article=true. Hämtat 16.11.2012.
- Hadenius, Axel och Teorell, Jan. 2005. *Assessing alternative indices of democracy*. IPSA Committee on Concepts and Methods – Working Paper Series No 6.
- Henkel, Heiko. 2010. Fundamentally Danish? The Muhammad cartoon crisis as transitional drama. *Human Architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge* 8, 67–82.
- Huntington, Samuel. P. 1991. *The third wave: Democratization in the late twentieth century*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Linz, Juan J. och Stepan, Alfred. 1996. *Problems of democratic transition and consolidation: Southern Europe, South America, and post-communist Europe*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Mainwaring, Scott, Brinks, Daniel, och Pérez-Liñán, Aníbal. 2001. Classifying political regimes in Latin America, 1945–1999. *Studies in Comparative International Development* 36, 37–65.
- McFaul, Michael. 2002. The fourth wave of democracy and dictatorship: noncooperative transitions in the postcommunist world. *World Politics* 54, 212–44.
- Meret, Susi. 2010. *The Danish People's Party, the Italian Northern League and the Austrian Freedom Party in a comparative perspective: Party ideology and electoral support*. Aalborg: SPIRIT, Aalborg Universitet.
- Migrant Integration Policy Index. 2007. *Denmark*. Via <http://www.mipex.eu/denmark>.
- Munck, Gerardo L. 2007. Democracy studies: agendas, findings, challenges. Ingår i Dirk Berg-Schlosser (red.), *Democratization: The state of the art*. Opladen: Barbara Bidrich Publishers, 45–68.
- Munck, Gerardo L. 2009. *Measuring democracy: A bridge between scholarship and politics*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Munck, Gerardo L. och Verkuilen, Jay. 2002. Conceptualizing and measuring democracy: evaluating alternative indices. *Comparative Political Studies* 35, 5–34.
- Norris, Pippa. 2012. *Making democratic governance work: How regimes shape prosperity, welfare, and peace*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O'Donnell, Guillermo och Schmitter, Philippe C. 1986. *Transitions from authoritarian rule: Tentative conclusions about uncertain democracies*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Przeworski, Adam, Alvarez, Michael, Cheibub, Jose A. och Limongi, Fernando. 2000. *Democracy and development: Political institutions and well-being in the world, 1950–1990*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rothstein, Bo. 2011. *The quality of government: Corruption, social trust, and inequality in international perspective*. Chicago: University of Chicago Press.
- Rustow, Dankwart. 1970. Transition to democracy: Toward a dynamic model. *Comparative Politics* 2, 337–363.
- Rydgren, Jens. 2004. Förklara Uppkomsten av radikala högerpopulistiska partier: den danska. *Västeuropeisk politik* 27, 472–502.
- Scoble, Harry och Wiseberg, Lauri. 1981. Problems of comparative research in human rights. Ingår i Ved P. Nanda, James R. Scarritt och George W. Shepherd, Jr (red.), *Global human rights: Public policies, comparative measures and NGO strategies*. Boulder: Westview.
- Silander, Daniel och Klasson, Torgny. 2007. *Hot och hotbilder i globaliseringens tid – en studie av den svenska säkerhetspolitiska debatten*. Växjö: Växjö University Press.
- Smith, Graham. 2009. *Democratic innovations: Designing institutions for citizen participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Teorell, Jan. 2011. *Determinants of democratization: Explaining regime change in the world, 1972–2006*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Togeby, Lise m.fl. 2003. *Magt og demokrati i Danmark: Hovedresultater fra magtutredningen*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Østerud, Øyvind m.fl. 2003. *En sluttbok fra Makt- og demokratiutredningen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

KÄLLOR

- BBC News. 2009. Icelanders held over angry demo. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7842172.stm>. Hämtat 15.11.2012.
- Dagens Nyheter. 2008. Finanskrisen - Demonstrationer på Island. <http://www.dn.se/nyheter/varlden/demonstrationer-pa-island>. Hämtat 28.10.2012.
- Danish Refugee Council. 2010. European Court of Human Rights intervenes in 34 new cases. <http://www.drc.dk/news/news/artikel/european-court-of-human-rights-interven-in-34-new-cases/>. Hämtat 25.10.2012.
- Europaparlamentet. 2011. Parlamentsfrågor - Svar från Cecilia Malmström på kommissionens vägnar. Skriftliga frågor:

- P-006077/11, E-006357/11. www.eu-upplysningen.se/Sverige-i-EU/Sverige-i-EU-I-fokus/Dragekamp-om-granskotroller-inom-EU/. Hämtat 15.11.2012.
- Iceland Review. 2010. Social Democrat MP resigns from Parliament. http://www.icelandreview.com/icelandreview/daily_news/?cat_id=16567&ew_0_a_id=362855. Hämtat 15.11.2012.
- Journalisten.se. 2004. Danska journalister misstänkta för brott efter Irakartiklar. <http://journalisten.se/nyheter/danska-journalister-misstankta-brott-efter-irakartiklar>. Hämtat 13.11.2012.
- Migrant Integration Policy Index. 2007. Denmark. <http://www.mipex.eu/denmark>. Hämtat 26.10.2012.
- Politiken. 2009. Editorial: Why we published the book. <http://politiken.dk/newsinenglish/ECE789611/editorial-why-we-published-the-book/>. Hämtat 16.10.2012.
- Regeringskansliet. 2005. Mänskliga rättigheter i Danmark 2005. http://www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/060125/69fdcd3aa348e5f56a1693874f85eb48/Danmark_05.pdf. Hämtat 15.11.2012.
- Regeringskansliet. 2007. Mänskliga rättigheter i Danmark 2007. http://www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/080314/04322202a867ad4ebf113dba15e273a7/Danmark.pdf. Hämtat 14.11.2012.
- Reuters. 2009. Iceland protesters demand government step down. <http://www.reuters.com/article/2009/01/20/iceland-protests-idUSLK69268520090120>. Hämtat 29.10.2012.
- Riksdagen 2005/2006a:178. Proposition Hemlig rumsavlyssning. (Offentligt tryck).
- Riksdagen 2005/2006b:132. Riksdagens protokoll; paragraf 11. (Offentligt tryck).
- SOU 1998. *Om buggning och andra hemliga tvångsmedel*. (Offentligt tryck).
- SOU 2000:1. *En uthållig demokrati! Demokratiutredningens betänkande*. Stockholm: Justitie Departementet.
- Svenska Dagbladet. 2012. Island redo att förändras i grunden. http://www.svd.se/kultur/understrecktet/island-redo-attforan-dras-igrunden_7311709.svd. Hämtat 15.11.2012.
- Sveriges Radio Ekot. 2009. Dansk tidning publicerar censurerad bok. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=3103181>. Hämtat 28.10.2012.
- Sveriges Radio Ekot. 2012. Islands tidigare statsminister fälls och fria. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5078031>. Hämtat 15.11.2012.
- Sveriges Riksdag. 2012. EU-upplysningen - Dragekamp om granskotroller inom EU. <http://www.eu-upplysningen.se/Sverige-i-EU/Sverige-i-EU-I-fokus/Dragekamp-om-granskotroller-inom-EU/>. Hämtat 19.10.2012.
- Sydsvenskan. 2005. Danska journalister brottsmisstänkta. <http://www.sydsvenskan.se/sverige/danska-journalister-brottsmisstankta/>. Hämtat 2.11.2012.
- Sydsvenskan 2006. Karen Söderberg: Karikatyrer av Muhammed skapar strid. <http://www.sydsvenskan.se/varlden/karen-soderberg-karikatyrer-av-muhammed-skapar-strid/>. Hämtat 2.11.2012.
- Sydsvenskan. 2012. Slutmålet: ett globalt shariastyre. <http://www.sydsvenskan.se/danmark/slutmalet-ett-globalt-shariastyre/>. Hämtat 30.10.2012.
- The Danish Institute for Human Rights. 2012. *Human rights in Denmark*. <http://www.humanrights.dk/focus+areas/human+rights+in+denmark>. Hämtat 2.11.2012.
- Transparency International. 2012. Iceland. Via <http://www.transparency.org/country#ISL>. Hämtat 14.10.2012.
- UNHCR. 2010. Submission by the United Nations High Commissioner for Refugees for the Office of the High Commissioner for Human Rights' Compilation Report - Universal Periodic Review: Denmark. <http://www.unhcr.org/refworld/country,,DNK,,4cd8f2872,0.html>. Hämtat 2.11.2012.
- Veckans affärer. 2004. Kaupthing i isländsk härva - nr. 21. http://www.va.se/Global/Va/magasinet/2004/21/artiklar_ipdfformat/0421aupthing-bevakning.pdf. Hämtat 12.11.2012.